

Digitaliseringsprojektet “WC på svalen”

1. Inledning

Syftet med digitaliseringsprojektet “WC på svalen” har varit att lägga ännu en pusselbit till berättelsen om huset Aftonstjärnan, genom att digitalt bevara och tillgängliggöra en liten del av dess anrika historia. Aftonstjärnan är ett byggnadsminnesförklarat hus på Lindholmen i Göteborg, där olika typer av verksamheter har bedrivits sedan sekelskiftet 1800–1900. Idag förvaltas huset av Aftonstjärnans Kulturförening som bland annat arrangerar bio, teater och musikevenemang och även upplåter lokalerna till andra aktörer.

Målsättningen har varit att projektet ska mynna ut i något som känns värdefullt och användbart för föreningen. Vi har därför hela tiden försökt förhålla oss till deras önskemål om att projektet skulle kunna bidra med tips och strukturer för hur de själva kan lägga upp ett fortsatt digitaliseringsarbete.

1.1 Projektets relevans för kulturarvsbevarande

Aftonstjärnan är ett byggnadsminnesförklarat föreningshus från 1903, uppfört av en nykterhetsförening med rötter i NGTO. Folkrörelserna spelade en betydande roll i samhällsutvecklingen under det tidiga 1900-talet och lokaler som Aftonstjärnan blev viktiga mötesplatser för folkbildning och socialt liv, särskilt inom arbetarklassen. På Lindholmen blev Aftonstjärnan en central samlingspunkt och den är idag troligtvis en av de äldsta bevarade av nykterhetsrörelsens byggnader i Göteborg. På 1980-talet rivningshotades huset, men räddades och restaurerades tack vare ideella insatser och sedan 1995 är det byggnadsminnesförklarat (Länsstyrelsen i Göteborg och Bohuslän, 1994, s. 40).

Mot denna bakgrund anser vi att husets Aftonstjärnans historia och bevarandet av material kopplat till dess upprustning och ombyggnation i allra högsta grad är relevant ur ett kulturarvsbevarande perspektiv. Om materialet görs sökbart och delas digitalt, ökar möjligheterna för både forskare och en intresserad allmänhet att ta del av och förstå byggnadens historia. Det finns idag utgivet, analogt material om Lindholmen och Aftonstjärnans historia, men mycket lite finns digitaliserat och samlat på ett ställe. Från ombyggnationen 2009 finns oss veterligen inget digitalt publicerat material utöver det som har rapporterats i olika dagstidningar och liknande.

Dagboken från projektet “WC på svalen” är intressant av flera anledningar. För det första handlar det om att dokumentera en mer samtida del av det byggnadsminnesförklarade husets historia och dess förändring över tid. Det är även en källa med personligare ton, som bidrar med detaljer och perspektiv som ofta saknas i mer officiella dokument. Den återger vissa av de praktiska utmaningarna kring ombyggnationen, men är också en källa till små, intressanta anekdoter – till exempel hur det gick till när rökkanalen murades igen och att en av Kent Anderssons dikter finns inmurad i väggen. Dagboken ger också inblick i hur ideella krafter har fortsatt att spela en nyckelroll i att förvalta och utveckla den kulturhistoriskt värdefulla byggnaden. Det kan potentiellt bidra till att stärka förståelsen för varför Aftonstjärnan ser ut

som den gör idag och det arbete som har gjorts för att bevara huset. Det är dock viktigt att understryka att detta digitaliseringsprojekt endast utgör en mycket, mycket liten del av berättelsen om Aftonstjärnan.

1.2 Uppstart av arbetet

Vi träffades vid ett första tillfälle i januari 2025 för att spåna idéer och utbyta erfarenheter. Vi kom relativt snabbt fram till att vi ville att projektet skulle ha en lokal förankring och rikta in sig på en mindre förening, som själva inte har så stora resurser för digitaliseringsarbete. Vi kontaktade därför olika kulturföreningar i Göteborgsområdet via mail med information om digitaliseringsprojektet och förfrågan om intresse av att delta. Vi fick snabbt svar från Leo Möller, ordförande i Aftonstjärnans Kulturförening.

Vi bokade in ett första möte på Aftonstjärnan och fick en rundvandring i huset av Matts Brunnegård, representant från föreningens styrelse. Matts var mycket behjälplig med att ge oss en inblick i byggnadens och verksamhetens historia och lånade oss även litteratur på området.

I föreningens gömmor visade det sig finnas en hel del material som vore intressant att digitalisera utifrån ett kulturarvsbevarande perspektiv. Mycket av arkivmaterialet förvaras, till största del osorterat, i en pappkartong på föreningens kontor. Där fanns alltifrån klippböcker med tidningsurklipp, gamla fotografier och planscher från föreställningar, till ritningar och dokument från renoveringar.

2. Material

2.1 Materialval

Att välja ut ett lämpligt material att digitalisera var till en början lite klurigt: Aftonstjärnans arkiv var ganska omfattande och brokigt och det var svårt att orientera sig i materialet. Eftersom vår ledstjärna var att digitaliseringsprojektet skulle vara relevant för kulturföreningen själva bad vi Leo Möller att komma med idéer om lämpliga teman. Han föreslog då bland annat att vi skulle kunna rikta in oss på ombyggnationen av Aftonstjärnan som genomfördes 2009, då lokalerna tillgänglighetsanpassades och gjordes mer ändamålsenliga för kulturverksamheten. Projektet gick under namnet "WC på svalen", efter Kent Anderssons text *Huset som brann*. Andersson hade en personlig koppling till Aftonstjärnan och satte upp egna revyer där under 1990- och början av 2000-talet.

Att föreningen skulle kunna genomföra ombyggnationen var emellertid inte självklart från början. Aftonstjärnans byggnadsminnesmärkning innebär att huset i princip ska bevaras för all framtid, men att förändringar som påverkar det kulturhistoriska värdet kan genomföras om det finns särskilda skäl. Sådana ändringar kräver dock tillstånd från länsstyrelsen (Riksantikvarieämbetet, 2014). En viktig aspekt som, enligt de muntliga berättelser samt medieinslag som vi har tagit del av, underlättade processen var att föreningen efter mycket grävande i arkiven lyckades hitta originalritningar för Aftonstjärnan från 1902, då huset skulle byggas upp på nytt efter att ha brunnit ner till grunden samma år. Originalritningen visar att det från början var tänkt att Aftonstjärnan skulle ha en innergård med ett kupolformat glastak, en lösning som dock aldrig genomfördes. Föreningen valde därför att

utgå från originalidén och ansökte om att nu få genomföra inglasningen. Ansökan godkändes och projektet kunde fortsätta. Vi tyckte att historien med den funna originalritningen var spännande och i dialog med Mats Dahlström beslutade vi oss för att digitaliseringsprojektet skulle fokusera på berättelsen om ombyggnationen.

När vi gick igenom arkivmaterialet fastnade vi för en dagbok som beskriver uppstarten av arbetet 2009. Det är en spiralbunden anteckningsbok i A3-format som innehåller handskrivna anteckningar, inklistrade foton utskrivna på skrivarpapper samt ritningar och skisser, både handtecknade direkt i boken och inklistrade. Dagboksanteckningarna sträcker sig från 20 april till 12 juni 2009 och beskriver hur byggprocessen fortskrider. Totalt finns anteckningar på 29 av totalt 118 sidor. Efter den 12 juni verkar dokumentationen av byggnadsarbetet ha upphört, såvida det inte fortsatte i en annan bok som vi inte känner till.

Vår ambition var från början att digitalisera hela dagboken, i kombination med ritningar, bygglovshandlingar och skalkmodeller från projektet. Ganska snart beslutade vi oss emellertid för att gå djupare in i arbetet med själva dagboken. Anledningarna var flera, inte minst att dagboken är ett unikt och personligt dokument som ger läsaren en inblick i hur ombyggnationen gick till i praktiken. Vi bedömde också att den var lagom omfattande för vårt digitaliseringsprojekt, och det faktum att den innehåller handskrivna anteckningar skulle ge oss chansen att lära oss TEI-kodning, åtminstone på en grundnivå.

När det gäller ritningar har vi prioriterat originalritningarna från 1902, främst eftersom de spelade en så stor roll i ombyggnationen, men också för att de är mycket vackra och i våra ögon har ett rent konstnärligt värde. Det finns många andra ritningar, liksom ansökningshandlingar och andra dokument, som har fått stryka på foten. Det beror dels på tidsskäl, dels på att vi har bedömt att de är av lägre allmänintresse och dels på att många av dessa handlingar enkelt kan begäras ut på exempelvis regionarkivet. Vi hade dock gärna velat digitalisera den 3D-modell av Aftonstjärnan som visar huset med den nya kupolen och som idag står på kulturföreningens kontor. Detta hann vi inte med, men vi tycker fortfarande att det hade varit ett roligt inslag att komplettera det övriga materialet på webbplatsen med.

Kulturföreningen Aftonstjärnan har varit mycket generös med sitt arkivmaterial och gav oss tillåtelse att låna med oss dagboken hem, vilket har gjort att vi har haft tillgång till den under hela projektets gång.

2.2 Upphovsrättsskyddat material och herrelösa verk

För att ett verk ska anses ha verkshöjd krävs att det är tillräckligt unikt, originellt eller självständigt utformat och att det återspeglar upphovspersonens personliga och individuella uttryckssätt (Riksantikvarieämbetet Digisam, 2017, s. 9). Eftersom dagboken huvudsakligen består av faktauppgifter och kortfattade noteringar om byggprocessen – såsom väderförhållanden, datum och arbetsmoment – och i liten utsträckning uppvisar personligt uttryck eller språklig originalitet, är det osannolikt att den uppfyller kraven för verkshöjd.

Fotografierna i dagboken uppnår sannolikt inte heller verkshöjd, då det tycks saknas tydliga skapande intentioner från fotografens sida vad gäller exempelvis vinkel, fokus, ljussättning

eller komposition. De utgör dock fortfarande fotografiska bilder, vilket innebär att de omfattas av upphovsrättsligt skydd i 50 år och att rättigheterna tillkommer fotografen (Riksantikvarieämbetet Digisam, 2017, s. 7-8, s. 19).

Eftersom det ännu inte har gått 50 år sedan dagboken skrevs är den fortfarande upphovsrättsskyddad. I dagboken finns ingen uppgift om vem upphovspersonen är. Matts Brunnegårds teori var att det antagligen var någon av arkitekterna Lolo Jakobsson eller Birgitta Holmdahl, som var mycket engagerade i bevarandet och renoveringen av huset. Lolo Jakobsson är inte längre i livet, men genom Matts fick vi kontakt med Birgitta Holmdahl och Maria Berggren som även de trodde att Lolo Jakobsson står bakom dagboken. Med Marias hjälp kunde vi också jämföra handstilen med andra bevarade anteckningar och fastslå att Lolo Jakobsson skrev dagboken. Hennes närmaste anhörige, brodern Christer Jakobsson, har i samtal och mailkontakt gett sitt godkännande till att dagboken publiceras digitalt.

I dagboken finns noteringen ”BN fotodokumentation av gård och trapphus” som antyder att Lolo Jakobsson inte var ensam om att dokumentera byggprocessen. Med stor sannolikhet är det Bertil Nolander som åsyftas, en annan av Aftonstjärnans eldsjälar. Nolander gick bort 2019 och trots efterforskningar har vi i skrivande stund inte lyckats etablera fungerande kontakt med närmast anhöriga, vilket försvårar möjligheten att inhämta samtycke för användning. Vi är ju heller inte helt säkra på vilka, om ens några, av foton som Bertil Nolander eventuellt har tagit. Utifrån en diskussion med Mats Dahlström har vi därför valt att betrakta foton som så kallade ”herrelösa verk” (Riksantikvarieämbetet Digisam, 2017, s. 26). Som en följd av detta har vi i anslutning till bilderna skrivit en kommentar där det framgår att den som gör anspråk på bilderna ombeds kontakta oss.

De flesta personer som figurerar i bilderna är fotade bakifrån eller i profil, men det finns också ett fåtal foton med tillhörande anteckningar som gör det möjligt att identifiera personerna i fråga. Dessa bilder omfattas av dataskyddsförordningen (GDPR), eftersom de utgör personuppgifter. För att behandling – exempelvis digital publicering – ska vara tillåten krävs en rättslig grund. Inom kulturarvssektorn kan detta ofta motiveras med att det finns ett berättigat intresse eller ett allmänt intresse för materialet. Det förefaller dock finnas en juridisk osäkerhet kring exakt hur dessa grunder ska tillämpas (Riksantikvarieämbetet Digisam, 2017, s. 39-40). I dialog med Aftonstjärnan (på vars uppdrag vi arbetar) och våra kursansvariga har vi beslutat att publicera bilderna på vår webbplats. I anslutning till bilderna finns en kommentar om att personer som förekommer i bild kan höra av sig till oss om de önskar att bilderna plockas bort.

När det gäller originalritningarna har vi med hjälp av Helena Mattisson, arkivarie på Regionarkivet i Västra Götalandsregionen och Göteborgs stad, kunnat konstatera att upphovspersonen till ritningen från 1902 är död sedan över 70 år tillbaka. Således är verket fritt att använda. I anslutning till verket anges upphovspersonens namn, arkivbildare samt Regionarkivet i Västra Götalandsregionen och Göteborgs stad.

De dilemman som lyfts ovan kring upphovsrätt och personuppgiftsskydd illustrerar de praktiska svårigheter som kan uppstå vid digitalisering av kulturhistoriskt material där

rättighetsläget är oklart. Detta knyter an till det Manžuch (2017, s. 6-7) skriver om etiska aspekter och personlig information. Författaren lyfter bland annat fram att digitaliseringens möjligheter att enkelt dela, kombinera och sprida digitalt innehåll komplicerar uppgiften att skydda personlig information.

3. Metoder och metodval

Vårt digitaliseringsprojekt har haft två huvudsakliga syften: dels att vi själva skulle utveckla en förståelse för och färdigheter inom digitalisering, dels att vi skulle presentera en produkt för Aftonstjärnan som de kan arbeta vidare med. Mot bakgrund av detta lät vi dagboken och originalritningarna bli huvudobjekten i vår digitalisering. Dagboken har primärt digitaliserats i syfte att vara en lärandeprocess där vi fått utveckla en djupare förståelse för bildfångst, TEI, metadatahantering och upphovsrätt. Således har digitaliseringen av dagboken upptagit det allra mesta av vår tid och en mer detaljerad beskrivning av det arbetet ges under rubriken "Digitalisering av dagboken".

Förhoppningen är att Aftonstjärnan kommer ha glädje av den digitaliserade dagboken och vilja visa upp den på sin webbplats, men vi tror inte att föreningen kommer att fortsätta med exempelvis TEI-kodning i framtiden. Därför har vi varit måna om att färdigställa digitaliseringen av dagboken och inte lämna över en halvfärdig produkt. Med detta i åtanke har digitaliseringen av dagboken skett i en process som kan beskrivas som stegvis mer och mer granulär: Vi prioriterade att hinna digitalisera den i sin helhet på en mindre granulär nivå och har sedan stegvis lagt till så många detaljer som det har funnits utrymme för inom projektets ramar.

Den andra delen, originalritningarna, har vi främst sett som en viktig del i den färdiga produkten som vi ska leverera till Aftonstjärnan. Där har vi inte själva stått för bildfångst och digitalisering, utan dessa har vi fått tillgång till genom Regionarkivet. För ritningarna har vi skapat XML-mallar med beskrivningar och möjligheten till XSL-transformation som Aftonstjärnan kan använda för att digitalisera ytterligare material i framtiden.

Så långt det är möjligt har vi valt metoder utifrån målsättningen att Aftonstjärnan ska kunna ta vid efter oss. Vi har genomfört bildfångsten med en typ av skanner som finns på de flesta bibliotek och valt att använda gratis programvara såsom Visual Studio Code och Exiftool. Valet av programvara har gjort att vi har behövt genomföra transformation med andra program och extensions än de som rekommenderas i kursen.

3.1 Uppdelning av arbetet

Vi bor alla i Göteborg, vilket har möjliggjort att vi har kunnat ha regelbundna fysiska möten under arbetets gång. Vi har också haft löpande kontakt via en chattråd samt kortare avstämningar på zoom. Således har alla varit delaktiga i diskussion, problemlösning och beslutsfattande kring alla moment i processen. Vi har alla deltagit vid de fysiska mötena på Aftonstjärnan och även bildfångsten gjordes gemensamt.

Till följd av Elins tidigare erfarenheter av programmering föll det sig naturligt att hon tog huvudansvaret för att skapa XML-mallar. Elin gick igenom hur mallarna skulle fyllas i och

hur XSL-transformering skulle göras. Genomgångarna filmades av Tina och lades upp i en delad mapp online. Tina transkriberade dagboken och Maja korrekturläste transkriptionen. Maja och Tina klippte sedan in transkriberingen i TEI-filen och började tagga den. Elin har kontinuerligt kontrollerat och vid behov justerat kodningen. Elin har också ansvarat för <body> och andra underelement i TEI-filen, samt tagit fram förslag för layouten till webbsidan. Vi har gemensamt tagit oss an arbetet med att välja ut, lägga in och extrahera metadata i TIFF-filerna, med hjälp av bland annat Exiftool, samt välja ut metadataelementen i TEI-headern.

I övrigt har Tina haft huvudsakligt ansvar för utformning av rapportens struktur och innehåll, med tillägg och redigering från Maja och Elin. Tina har också ansvarat för att skapa strukturer för loggbok och mötesanteckningar som förts under projektets gång. Maja har författat storyn på webbsidan och tagit upphovsrättsliga kontakter med anhöriga och Regionarkivet.

Det är svårt att i detalj beskriva uppdelningen av arbetet, eftersom vi alla har varit inne och jobbat med varandras delar. Vi upplever dock att fördelningen av arbetet har gjorts i samförstånd och på ett rättvist sätt. I tabell nedan följer en sammanställning av projektets faser och den tid som lagts på respektive fas. Sammanfattningsvis kan sägas att arbete med TEI och metadata är det som har tagit allra mest tid, då detta är något som varit nytt för alla i gruppen. Även arbetet med upphovsrätt är något som har tagit mer tid än vi hade räknat med från början.

Faser	Tidsåtgång i procent
Uppstart	5 %
Bildfångst och bildredigering	2 %
Transkribering + korrekturläsning	2 %
TEI-filen + XSL-transformation	28 %
Metadata	30 %
Upphovsrätt	5 %
Webbplatsen	5 %
Möten och avstämningar	8 %
Rapportskrivande	15 %

4. Digitalisering av dagboken

Björk (2015, s. 92ff) identifierar tre centrala *modes of representation* av digitaliserad text: bildåtergivning, detaljerade transkriptioner samt metadata i headnote. Vi har med utgångspunkt i detta valt att dela upp digitaliseringsprocessen i tre steg: bildfångst, TEI och metadata.

4.1 Bildfångst, bildredigering och långsiktigt bevarande

I ett första skede övervägde vi att fotografera dagboken, men efter att ha test-skannat en sida på Borås högskola fick vi ett så bra resultat att vi bestämde oss för att gå på det spåret. Bildfångsten genomfördes med hjälp av en planskanner (flatbed scanner) på Chalmers, Lindholmen. *Practical Guidelines on Digitisation* (Deutsche Forschungsgemeinschaft, 2013) poängterar att inskanning bara är lämpligt för material utan bevarandeproblem, men eftersom dagboken är relativt ny och tålig ansåg vi att det var en passande metod för oss.

Skanningen genomfördes i A3-format, vilket innebar att bara halva dagbokens spiralbindning fick plats i bilden. Vi övervägde olika alternativ för att kunna skanna i större format (kontaktade bland annat Göteborgs universitets servicecenter och Göteborgs bildverkstad), men vi kunde inte hitta något ställe med öppen och gratis tillgång till den typen av skannrar. Vi valde därför att nöja oss med de bilder vi hade, inte minst eftersom ett av projektets mål är att Aftonstjärnan själva ska ha möjlighet att ta vid digitaliseringsarbetet där vi slutar, med utrustning som de själva har eller enkelt kan få tillgång till.

Även fast bara halva spiralbindningen syns i bild ger det betraktaren en uppfattning om hur dagboken ser ut rent fysiskt. På ett generellt plan bedömde vi dock att det är innehållet i dagboken, alltså berättelsen om byggprocessen, som är det mest intressanta snarare än det fysiska objektet i sig. Vi har således valt att inte digitalisera blanka sidor i dagboken.

Practical Guidelines on Digitisation (2013) rekommenderar en upplösning på minst 300 dpi och färgrymden RGB med minst 8 bitar per kanal. Inskanningen gjordes med en upplösning på 600 dpi och sRGB som färgrymd med totalt 24 bitar (dvs. 8 bitar per kanal). I Cornell University Librarys guide (2003) anges att de viktigaste faktorerna när man ska bedöma bildkvalitet är upplösning, färg och ton samt helhetsintryck. Vi ansåg att de inskannade bilderna höll god kvalitet på samtliga dessa punkter och valde därför att använda dem utan någon ytterligare bildredigering.

Vi har valt att spara masterfilerna som TIFF för att möjliggöra ett långsiktigt bevarande, men har även komprimerat till JPEG-filer enligt rekommendation från *Practical Guidelines on Digitisation* (Deutsche Forschungsgemeinschaft, 2013). JPEG-bilderna är de som visas på webbsidan, eftersom TIFF-filerna är för stora för webbpublicering. Utifrån Aftonstjärnans önskemål har vi försökt att ge förslag på en tydlig struktur för hur bildfilerna kan döpas och organiseras. Bildfilernas namn följer en tydlig struktur enligt: titel_beskrivning_YYYYMMDD/n.d.

Filerna är i nuläget sparade på våra egna hårddiskar, i en gemensam mapp i Google Drive och i Github. Således finns det kopior sparade på olika platser. Samtliga filer kommer även att

överlämnas till Aftonstjärnans kulturförening och frågan om långsiktigt bevarande kommer att lyftas med dem i samband med att de övertar bildfilerna.

4.2 TEI-kodning och metadata

Dagboken har hanterats som ett objekt där sammansättningen av bild och text har varit i fokus. Därför var den inledande idén att TEI-kodningen primärt skulle fokusera på sidornas layout snarare än enbart text och fotografi. Deutsche Forschungsgemeinschaft (2013) beskriver att i situationer då layouten är viktig för att förstå dokumentet rekommenderas bland annat XSLT och CSS som formateringsspråk. För att transformera TEI-dokumentet till en html-sida som kan visas i en webbläsare har vi därför använt XSLT och en övergripande CSS för formateringen.

Texten har taggats med <head> där en tydlig rubrik har funnits, respektive <p> för brödtext. Eftersom all text i dagboken är handskriven av Lolo Jakobsson har detta noterats i teiHeadern i <handNotes> och definierats i det inledande <text>-elementet. Detta skulle kunna göras ännu mer granulärt med ytterligare taggning vad gäller exempelvis fetstil, olika pennor och teckenstorlek. När det i texten har funnits felstavningar har taggen <corr> använts för att rätta stavningen. På vår webbplats visas enbart den rättade versionen, då vi inte anser att det finns något egenvärde i att visa felstavningen – snarare stör det läsningen.

Namn i texten som har kunnat knytas till identifierade personer har taggats med <persname> och relaterats till respektive xml:id. Taggningen innebär att individer som beskrivs med fler än ett nomen i texten kan sammanlänkas. Det innebär även att personerna blir sökbara och möjliggör koppling till andra externa dokument (Deutsche Forschungsgemeinschaft, 2013). I teiHeadern finns <Listperson> vilket kan beskrivas som en katalog över de personer som figurerar i dokumentet. Där finns även URler till några av personerna samt en del biografiska uppgifter.

För att beskriva dagbokssidornas grafiska material, såsom fotografier och skisser, har elementet <figure> använts. Vad bilderna föreställer har specificerats i <figDesc>. Vidare har sidans komposition, det vill säga var text och bild är placerade i relation till varandra, beskrivits med hjälp av <table>, <row> och <cell>. Att försöka återskapa den exakta layouten på detta sätt har inneburit vissa svårigheter eftersom sammansättningen av bild och text på dagbokssidorna är friare och mer oregelbunden än vad denna metod tillåter. En annan metod som övervägdes var att använda elementet <zone> och det är möjligt att det hade fungerat bättre. Med facit i hand är det tydligt att TEI inte främst är gjort för att koda layout och att dagboken som objekt kanske skulle kunna hanteras på annat sätt och med andra standarder.

Deutsche Forschungsgemeinschaft (2013) beskriver att inkodning av metadata ska göras på ett programvaruneutralt och standardiserat sätt. Vanligtvis används XML för detta, vilket också är den metod som vi valt. Metadata har bäddats in i bildfilerna med hjälp av Exiftool. För detta har Dublin Core använts som standard och elementen *title*, *creator*, *description*, *keywords* samt *creation date* har lagts till i bildfilerna. *Practical Guidelines on Digitisation*

beskriver Dublin Core som en minimistandard för metadata och att den med fördel kan kombineras med andra XML-format såsom TEI (Deutsche Forschungsgemeinschaft, 2013). Därför har metadata även lagts till enligt TEI-standarder i <teiHeader> (Text Encoding Initiative Consortium, 2014). Inbäddad metadata från bildfilerna har lagts till i elementet <xenodata>. Andra metadataelement i teiHeader är <msDesc>, vilket bland annat används för att beskriva handskrivna texter. Elementet innehåller ett antal delar som tillsammans syftar till att ge en fullständig beskrivning av dokumentet. Det avslutande elementet är <encodingDesc> som sammanfattar hur dagboken har kodats och representeras med hjälp av TEI.

5. Utformning av webbplatsen

När det gäller själva berättelsen om ombyggnationen och hur utförlig den ska vara har vi vridit och vänt på alternativen: Ska vi behandla vår webbplats som helt fristående eller som en del av Aftonstjärnans befintliga dito? Vi landade i det senare, vilket förklarar varför vi inte har inkluderat särskilt mycket generell information om Aftonstjärnan utöver en kort inledning – den infon finns ju redan på deras webbplats.

Vi har försökt hålla oss så nära designen på Aftonstjärnans egen webbplats som vi kunnat, för att vårt projekt visuellt ska kunna integreras på ett bra sätt. För att vi skulle kunna göra detta har vi fått ta del av Aftonstjärnans grafiska profil, vilken bland annat definierar färger och typsnitt.

Vi hade gärna velat lägga mer tid på utformningen och designen av webbplatsen, men av tidsskäl behövde vi prioritera ner detta. Som lite kuriosa har vi till exempel lagt in utdrag ur Kent Anderssons text “WC på svalen” och “Steget” som klickbara länkar i transkriptionen, men dessa är i nuläget inte tydligt markerade och synliggjorda på webbplatsen.

6. Fortsatt arbete

Conway (2015, s. 51-52) skriver att digitalisering idag är en självklar och förväntad del av arbetet på kulturarvsinstitutioner. Om material från analoga samlingar inte görs tillgängligt digitalt riskerar det att inte användas eller synliggöras överhuvudtaget. Det understryker vikten av att även mindre, lokalt förankrade samlingar som Aftonstjärnans digitaliseras för att fortsätta vara relevanta och tillgängliga för dagens och för framtidens användare.

I kulturföreningens förvar finns en stor samling fotografier, klippböcker, ritningar och dagboksanteckningar som tillsammans skulle kunna ge en betydligt mer heltäckande bild av husets kulturella och sociala betydelse över tid. För att digitaliseringen ska bli verkligt värdefull ur ett bredare kulturarvsbevarande perspektiv skulle större delar av detta material behöva tillgängliggöras på ett strukturerat och systematiskt sätt, för att skapa sökbarhet och bidra med kontext. En fullständig digitalisering av Aftonstjärnans samlingar skulle potentiellt vara intressant för forskare, en kulturmiljövårdsintresserad allmänhet och inte minst för alla dem som är engagerade i huset och dess långa historia.

Ett sådant projekt skulle emellertid kräva omfattande resurser avseende tid, ekonomi och kompetens. Utan detta riskerar samlingen att förbli i sin pappkartong på föreningens kontor.

Leo Möller, ordförande i Aftonstjärnans kulturförening, har informerat oss om att det inom föreningen finns en bred kompetens och även viss utrustning för bildfångst. Föreningens medlemmar är ideellt engagerade och det finns i nuläget inte några ekonomiska resurser för digitalisering, men projektmedel kan komma att sökas framöver för att fortsätta arbetet.

Ett möte för att gå igenom projektet med Aftonstjärnan är planerat, men i skrivande stund har vi inte kunnat inhämta synpunkter på slutresultatet. Det är vår förhoppning att det digitaliserade materialet i kombination med XML-mallarna till viss del kan underlätta ett eventuellt fortsatt digitaliseringsarbete för föreningen.

7. Slutsatser

Genom digitaliseringen av byggdagboken från 2009 har projektet bidragit med att bevara och tillgängliggöra en liten del av Aftonstjärnans historia. Arbetet i kulturföreningen görs ideellt och därför har det för oss känts roligt och meningsfullt att digitalisera material för deras räkning.

Arbetet har inneburit en hel del reflektion kring metodval, inte minst eftersom projektet har haft två huvudsakliga syften: dels gruppens egen lärandeprocess, dels att leverera en användbar produkt till Aftonstjärnan. Dessa två syften har ibland kolliderat med varandra och vi har fått göra avkall på vissa ambitioner, exempelvis granularitet och kvantitet.

I vår lärandeprocess har vi närmat oss det som Dahlström (2011) benämner som "kritisk digitalisering" – ett förhållningssätt där digitalisering inte bara ses som en teknisk reproduktion, utan som en strategisk, reflekterande och medveten process med utgångspunkt i det digitaliserade objektets egenskaper. Vidare lyfter författaren att kritisk digitalisering till skillnad från massdigitalisering är en dyr, långsam och kompetenskrävande process (Dahlström, 2011, s. 99). Det knyter an till att digitalisering kan göras på många olika sätt beroende på syfte och mål. För oss i gruppen har en mer noggrann TEI-kodning varit värdefull, men det är troligtvis inte den metod som är mest användbar för Aftonstjärnan och andra små ideella föreningar. Ett fortsatt digitaliseringsarbete skulle kräva flera aktiva ställningstagande för föreningen, till exempel när det kommer till granularitet (det är troligtvis bättre att lägga sig på en mer grundläggande nivå än att inte digitalisera alls), prioritering av material och förhållningssätt till upphovsrätt. Dessutom måste projektet anpassas efter tillgängliga resurser i form av tid, kompetens och ekonomi.

Om Aftonstjärnan väljer använda vårt material återstår att se, men för oss har processen varit både lärorik, spännande och emellanåt utmanande. Det är lätt att i efterhand se vad som kunde ha gjorts annorlunda, men varje steg har bidragit till ny insikt och förståelse. Precis som Kent Andersson uttrycker det i *Steg* – "Ett steg i sänder. Och sedan ett steg till" – har vi låtit projektet växa genom vår lärandeprocess. Att få arbeta praktiskt med digitalisering har gett oss en fördjupad förståelse för både möjligheter och begränsningar i digitalt kulturarvsarbete.

Källförteckning

Björk, L. (2015). *How reproductive is a reproduction? Digital transmission of text-based documents*. University of Borås.

Conway, P. (2015). Digital transformations and the archival nature of surrogates. *Archival Science*, 15(1), 51–69. <https://doi.org/10.1007/s10502-014-9219-z>

Cornell University Library (2003). *Moving Theory into Practice: Digital Imaging Tutorial*. <http://preservationtutorial.library.cornell.edu/>. (Hämtad 2025-05-26).

Dahlström, Mats (2011). Editing Libraries I C. Fritze, F. Fischer, P. Sahle & M. Rehbein (Red.), *Bibliothek und Wissenschaft. Vol. 44: Digitale Edition und Forschungsbibliothek*. Harrassowitz. 91-106.

Deutsche Forschungsgemeinschaft. (2013). *DFG Practical Guidelines on Digitisation* (Form 12.151). <https://www.dfg.de/resource/blob/176110/76abec10bdc30b41f18695145003d6db/12-151-v1216-en-data.pdf>

Länsstyrelsen i Göteborg och Bohuslän. (1994). *Föreningshuset Aftonstjärnan Lindholmen: Kulturhistorisk dokumentation inför byggnadsminnesförklaring* (Publikation 1994:5, Rapport nr 37). Länsstyrelsen i Göteborg och Bohuslän.

Manžuch, Z. (2017). Ethical Issues In Digitization Of Cultural Heritage. *Journal of Contemporary Archival Studies*, 4(2); artikel 4. <https://elischolar.library.yale.edu/jcas/vol4/iss2/4/>

Riksantikvarieämbetet. (2014). *Byggnadsminnen: ändring och hävande (3 kap 14-15 § §) : Vägledning för tillämpning av Kulturmiljölagen*. (Vägledning för tillämpning av Kulturminneslagen). Stockholm: Riksantikvarieämbetet. <https://raa.diva-portal.org/smash/get/diva2:1235061/FULLTEXT01.pdf>

Riksantikvarieämbetet Digisam. (2017). *Vägledning om upphovsrätt och angränsande lagstiftning*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet. <https://raa.diva-portal.org/smash/get/diva2:1769070/FULLTEXT01.pdf>

Text Encoding Initiative Consortium. (2014). *TEI P5: Guidelines for Electronic Text Encoding and Interchange* (version 4.9.0). <https://tei-c.org/release/doc/tei-p5-doc/en/html/index.html>